ETNOLOGIE ȘI CULTUROLOGIE

Ivana IVANIĆ, Virginia POPOVIĆ

AROMÂNII DIN SERBIA – ÎNTRE IDENTITATE CULTURALĂ, UMOR ȘI MODELE ETNOLOGICE BALCANICE

CZU: 39(=135.1)(497.11) https://doi.org/10.52603/rec.2025.38.01

Rezumat

Aromânii din Serbia – între identitate culturală, umor și modele etnologice balcanice

Acest articol analizează dimensiunile etnologice și culturologice ale identității culturale contemporane a aromânilor din Serbia, cu un accent deosebit pe umorul ca formă de autoreprezentare colectivă în contextul cultural balcanic. Studiul se bazează pe analiza mai multor tipuri de texte – de la anecdote orale și piese de teatru, până la rubrici umoristice din presă – în care apar personaje emblematice precum kir Janja, kir Dima și kir Sima. Scopul analizei a fost identificarea unor tipare etnologice precum economia, ingeniozitatea, galanteria și tendința spre ironie socială, prezente ca markeri culturali. Articolul arată că aromânii utilizează umorul codificat etnic nu doar ca formă de divertisment, ci și ca instrument de transmitere intergeneraţională a valorilor și de negociere a propriei poziții în contextul multicultural balcanic. Această abordare evidențiază și necesitatea includerii practicilor culturale imateriale în cercetările etnologice și culturologice contemporane, în special în cazul comunităților minoritare, care folosesc umorul ca mijloc de dialog cu cultura majoritară, dar și ca formă de rezistență, negociere și resemnificare a propriei istorii.

Cuvinte cheie: aromâni, identitate culturală, etnologie, umor, literatură populară, folclor urban

Резюме

Аромыны в Сербии – между культурной идентичностью, юмором и балканскими этнологическими моделями

В данной статье рассматриваются этнологические и культурологические аспекты современной культурной идентичности аромынов Сербии, с привлечением внимания к юмору как форме коллективной саморепрезентации в балканском культурном контексте. Исследование основано на анализе различных текстов – от устных анекдотов и театральных пьес до газетных юмористических рубрик, в которых появляются такие знаковые персонажи, как: кир Янья, кир Дима и кир Сима. Целью анализа является выявление таких этнологических моделей, как бережливость, находчивость, галантность и склонность к социальной иронии, функционирующих как культурные маркеры. В результате исследования выявлено, что аромыны используют этнически маркированный юмор не только как развлечение, но и как инструмент межпоколенной трансляции ценностей и утверждения своей позиции в балканской мультикультурной среде. Такой подход подчеркивает важность нематериальных культурных практик в современных этнологических и культурологических исследованиях, особенно в среде этнических меньшинств, использующих юмор как средство диалога с доминирующей культурой, а также как форму культурного сопротивления, переосмысления и утверждения исторической памяти.

Ключевые слова: аромыны, культурная идентичность, этнология, юмор, народная литература, городской фольклор

Summary

The Aromanians in Serbia – Between Cultural Identity, Humor, and Balkan Ethnological Models

This study examines the ethnological and culturological dimensions of the contemporary cultural identity of the Aromanians in Serbia, with particular attention to humor as a form of collective self-representation within the Balkan cultural context. The study is based on the analysis of various texts – from oral anecdotes and theatrical plays to humorous newspaper columns – featuring emblematic characters such as kir Janja, kir Dima, and kir Sima. The aim of the analysis is to identify ethnological patterns, such as thriftiness, resourcefulness, gallantry, and social irony, which function as cultural markers in these narratives. The study argues that Aromanians employ ethnically-coded humor not only for entertainment, but also as a tool for intergenerational transmission of values and negotiation of their position within a multicultural Balkan environment. This approach also highlights the need to include intangible cultural practices in contemporary ethnological and cultural studies, especially within minority communities that use humor as a means of dialogue with the dominant culture, and as a form of cultural resistance, reinterpretation, and affirmation of historical memory.

Key words: Aromanians, cultural identity, ethnology, humor, popular literature, urban folklore

Introducere

Unul dintre scopurile acestei cercetări este să contribuie la înlăturarea vălului uitării ce a acoperit, de decenii întregi, micile comunități etnice ale căror membri și numeroși urmași trăiesc alături de noi. De asemenea, își propune să sprijine afirmarea acestor comunități, încurajând păstrarea identității, tradițiilor, rădăcinilor și conservarea limbii sau dialectului lor. Este vorba despre o comunitate etnică aflată în pragul dispariției, ale cărei reprezentanți au fost, de-a lungul secolelor și până în prezent, prezențe esențiale în formarea și dăinuirea aproape a tuturor statelor și popoarelor balcanice. Adesea mai instruiți decât cei-

lalți supuși ai statului în care s-au stabilit definitiv, datorită ocupațiilor lor, aromânii au recurs întotdeauna la „diplomația faptelor", o strategie care, din păcate, nu le-a adus niciodată roadele așteptate. Etnogeneza aromânilor a fost un subiect intens studiat de numeroși cercetători, în special etnologi și lingviști slavi, care, confruntându-se cu un etnos distinct, i-au dedicat o parte importantă din activitatea lor științifică.

O mare parte a ilirilor sau tracilor, deși au adoptat cultura greacă, a păstrat un idiom romanic (Iliopulos 2005: 4), care, în pofida procesului de elenizare, s-a menținut prin tradiția orală și în regiunile muntoase izolate, contribuind astfel la formarea unui grup etnolingvistic distinct, cunoscut astăzi sub denumirea de vlahi sau aromâni. În perioade mult mai târzii, în epoca bizantină târzie sau în perioada bizantină, un anumit strat al populației, care folosea o limbă de origine latină, era în funcție de zona în care trăia, s-a denumit *romanovlahi* sau *grecovlahi* (Кљаић 1998: 12).

Cultul dezvoltării spiritului grec, fie impus, fie acceptat „de bunăvoie", a generat în secolul al XVI-lea un amplu proces de grecizare a aromânilor. La această tendință au contribuit și posibilitatea ca aceștia să se declare greci sau membri ai poporului grec, ceea ce le oferea avantaje sociale și identitare. În procesul de grecizare, un rol deosebit de important l-au avut episcopii greci, care, pe lângă comuniunea religioasă în cadrul Bisericii Răsăritene, sprijineau și interesele comerciale ale negustorilor greci, privilegiați sub domnia lui Suleiman Magnificul (1520–1566)[1] (Кљаић 1998: 12). În regiunile care astăzi corespund nord-vestului Greciei, sud-estului Albaniei, părților din Republica Macedonia și Serbiei, au fost consemnate prezențe semnificative ale comunităților aromâne (Петровић 1996: 771). Numărul exact al aromânilor din Serbia nu poate fi stabilit, nici prin recensăminte, nici prin analiza structurii populației din localitățile care au fost odinioară locuite de această comunitate. Granițele s-au schimbat de-a lungul anilor. Este clar că există mai multe motive pentru această situație. Primul ar fi faptul că un număr mare de aromâni a fost asimilat, al doilea că o parte s-a mutat sau a migrat în alte regiuni, iar al treilea că există o nehotărâre în ceea ce privește apartenența lor etnică și limba pe care o vorbesc. Aromânii s-au integrat adesea complet în comunitățile în care au trăit, fie pentru a beneficia de oportunități economice mai bune, fie pentru a se adapta mai ușor mediului. Trebuie menționat că în Serbia, Croația, dar și în alte țări din regiune în care au existat comunități aromâne, mai mici sau mai mari, au apărut frecvent dezbateri și polemici – inclusiv articole scrise – privind existența aromânilor, numărul și rolul lor jucat în formarea conștiinței civice moderne.

Aromânii aparțineau unor straturi sociale și statuturi diverse în cadrul societății sârbe. Despre aromânii celebri și influențele lor se discută și în secolul XXI. Foarte des, originea lor aromână este pusă la îndoială, iar unii primesc porecla „țințar", deși nu fac parte din această comunitate. De exemplu, eroii din literatura populară, Janko Popović și Marko Krstić (Лапчевић 1928: 31), au primit porecla „Țințar" pentru că aveau un accent diferit, mai exact accentul din sudul Serbiei (Лапчевић 1928: 13). Având în vedere că proveneau din zona Ohridului, nu putem afirma cu siguranță că nu aveau origini aromâne, pentru că în regiunea de unde provin existau mulți aromâni.

Păstrarea identității țințarilor – adică armânilor, aromânilor și macedonoromânilor – trebuie analizată în contextul formării întregii comunități vlahice, ținând cont de faptul că toți aromânii sunt vlahi, însă nu toți vlahii sunt aromâni. Prezența lor reprezintă o trăsătură distinctivă și unică. Deși s-au integrat și s-au contopit cu populația locală în care s-au stabilit pe termen lung, nu au fost legați de aceasta prin legături de sânge.

Deschiși către o viziune comună asupra Balcanilor și fără tendințe de excluziune etnică, aromânii au adoptat cu ușurință obiceiurile majorității sârbe. Această integrare a dus la formarea unei identități etnice mixte, reflectată inclusiv prin sârbizarea numelor de familie și abandonarea treptată a endogamiei (Plasković 2004).

Aspecte etnologice imateriale ale identității aromânilor

Dimensiunile etnologice ale identității culturale a aromânilor din Serbia cuprind, pe lângă aspectele materiale precum este portul popular, gastronomia și tradițiile religioase, și elemente imateriale precum umorul, tiparele de caracter și mecanismele simbolice de auto-reprezentare (Janjić 2011a, Janjić 2011b, Janjić 2011c, Janjić 2015). În acest context, spiritul glumeț, râsul și unele trăsături ale oamenilor, precum istețimea, economisirea (uneori interpretată ca zgârcenie), ingeniozitatea sau galanteria, constituie părți esențiale ale unui model etnologic recognoscibil. În literatura populară și în teatrul interbelic, personajele devin purtătoare ale unei „etno-ironii" specifice, aceasta find o strategie discursivă prin care comunitatea își exprimă, modelează și apără identitatea într-un context social multietnic. Astfel de forme de umor nu servesc doar divertismentului, ci și ca instrumente culturale pentru conservarea diversității, transmiterea valorilor între generații și adaptarea la noile condiții sociale. Atunci când se analizează identitatea aromânilor din Serbia, este important să se includă și dimensiunea etnologică a umorului și a tiparelor de caracter. Acestea nu sunt simple detalii folclorice, ci sunt purtătoare ale autoreflecției culturale și ale stra-

tegiilor de păstrare a diversității în contextul contemporan (Janjić, Popović 2015a; Janjić, Popović 2015b; Popović, Janjić 2015). Astfel de coduri culturale, prezente atât în tradiția orală, cât și în folclorul urban, fac parte din transmiterea intergeneraională a valorilor și din strategia adaptativă a unei comunități minoritare în mediul multicultural. Ele nu reprezintă stereotipuri, ci modul în care comunitatea își modelează și interpretează propria identitate prin umor, distanțare și joc simbolic. Prin intermediul personajelor Kir Dima și Kir Sima, aromânii au fost prezentați precum niște comentatori ingenioși ai evenimentelor sociale și politice din umorul de la începutul secolului al XX-lea. Greșelile gramaticale ale limbii lor și componentele dialectale aromâne au contribuit la calitatea lor umoristică. Modelele distinctive de vorbire, titlul kir, profesiile precum negustor sau hangiu și caracteristicile precum ingeniozitatea, zgârcenia și încăpățânarea au fost folosite pentru a identifica personajele aromâne. Aceștia au fost frecvent portretizați ca fiind egocentrici și nu pe deplin devotați statului. În acea perioadă, au fost un motiv comun în epigrame, parodii și alte opere satirice (Ljuboja 2000: 87-97).

Este important de menționat că aromânii erau adesea obiectul glumelor și satirei, nu pentru că meritau cu adevărat batjocura, ci pentru că populația majoritară nu îi cunoștea bine. Modul lor de viață, abilitatea lor în afaceri și investiția în profituri pe termen lung, erau adesea interpretate ca egoism sau zgârcenie. Noutățile pe care le aduceau în comerț, organizare și viața de zi cu zi – nu erau întotdeauna înțelese de mediul care trăia după alte valori. Tocmai acest decalaj în înțelegere a creat baza pentru prezentarea caricaturală a aromânilor ca personaje comice, deși, în realitate, ei erau adesea foarte raționali, harnici și orientați spre viziune.

Varianta originală (Ljuboja 2001: 87-97)	Traducerea textului din sârbă
Peckalice: palanka	**Târgul de provincie**
U cincarskoj "suknji"	În „fusta" armânească,
Beše dete prosto,	Un copil naiv,
Od kelnera sad je –	Din ospătar el acum –
On trgovac posto.	Negustor a devenit.
S trgovinom prošo	Prin târguri a tot umblat,
Ko budala stara	Fără minte, fără rost,
Nesta poverenja	Încrederea s-a dus iute,
Pa nesta i para.	Și cu banii – gata, post!
U vojsku ga traže	Îl strigă armata:
Za Kralja i veru.	"Pentru Rege și onoare!"
Ali on se hvata	Dar el ține cu ardoare
Za grčku banderu.	Steagul Greciei sub plai.
Zato opet grešnik	Așa că, păcătos,
Za polić se hvata:	Se apucă de rachiu:
Jer kuda će "Cinca"	Căci unde s-ar duce „armânul"
Od svoga zanata.	De la meseria lui?
(*Đavo*, 12, 18.III.1907)	(Traducerea autoarelor)

Mențiuni privind traducerea: „Aromân" desemnează un membru al comunității aromâne, în spațiul balcanic adesea prezentat prin stereotipuri. Poemul este scris într-un ton ironic, criticând un personaj care eșuează în negoț, evită serviciul militar și cade în patima alcoolului. „Polić" este un diminutiv regional derivat din cuvântul sârb „pola" (care înseamnă „jumătate") și desemnează colocvial o sticlă mică de alcool, de aproximativ 0,5 litri („sticlă mică de 0,5 litri", sticluță, „uță" =„ica").

Poemul *Pecală: târgul de provincie* oferă o frescă satirică și profund culturală a vieții provinciale într-un mediu balcanic multietnic. Prin figura emblematică a aromânului, reprezentant al unei minorități tradițional comerciale, autorul pictează cu ironie traseul mobilității sociale, evidențiind totodată limitele sale. De la un copil sărac îmbrăcat în „fustă aromânească", prin rolul de ospătar, până la negustor, personajul parcurge o ascensiune aparentă, dar efemeră – încrederea pierdută conduce inevitabil la prăbușirea economică și personală. Poezia nu critică doar alegerile individuale, ci și prejudecățile societății, subliniind complexitatea și ambivalența identității într-un spațiu provincial. Tonul ironic capătă și mai multă profunzime în momentele când aromânul renunță la serviciul militar „pentru Rege și credință" și își îndreaptă loialitatea către „steagul Greciei", simbolizând astfel dualitatea culturală și strategiile de supraviețuire ale minorităților în cadrul unui discurs naționalist. Încheierea poeziei – revenirea la „de rachiu" – nu este doar un gest al resemnării, ci o întoarcere încărcată de simbolism către o meserie destinată și un rol social impus. Astfel, poezia dezvăluie cu luciditate mentalitatea provincială, unde diferențele etnice și eșecurile economice devin motive de batjocură, iar identitatea personală rămâne prinsă între așteptările societății și rădăcinile culturale moștenite.

Varianta originală (Ljuboja 2001: 87-97)	Traducerea
Pesma jednog Cincarina	**Cântecul unui Armân**
Ot vilajet kat sum pošo	Când din vilaiet am plecat
U Srbija kad sam došo	Și-n Serbia am intrat,
Ostala mi žena Jula	Mi-au rămas acasă Jula
I sinkot mi Konstopula	Și băiețelul – Constopula.
Prvo leto pisa Lenče:	Prima vară mi-a scris Lenuța:
Da mu pošljem edno fesče.	„Trimite-mi, te rog, o pălărie micuță".
Drugo ljeto: dreši ćesa –	A doua vară: „Deschide punga,
Jer sad treba i dva fesa	Acum ne trebuie două, nu una!"
A na kraju trećeg leta	Iar la sfârșit de-al treilea an
Iska Lenče tri fesčeta.	Cere Lența – trei de-un an.
Treće leto kad se smiri	Anul patru, liniștit,
Pisala mi za – četiri.	Îmi cere – patru, negreșit.
A na kraju petog ljeta –	La sfârșitul celui de-al cincilea an
Tražila mi po tuceta.	Îmi cere o duzină în plan.
Ala bila i selamet	Dar ce bine o să fie iar
Kat se vrnem na vilajet	Când m-oi întoarce în vilaiet,
Aber će mi doć od Juce,	Că-mi va scrie Julica, frate,
Da ponesem celo tuce.	Să-i aduc – o duzină întreagă și de toate!
(*Đavo*, 35, 17.VIII.1908)	(Traducerea autoarelor)

Mențiuni privind traducerea: „Vilajet" este un cuvânt de origine turcească, folosit pentru a desemna o provincie, mai ales în perioada otomană. În poezie, indică locul de origine al personajului (probabil Macedonia sau Epir). „Fes(če)" este un fes mic, pălărie tradițională din lumea orientală; sufixul „-če" dă diminutivul (un *fesuleț*). Poezia este scrisă într-un ton umoristic și ironic, reflectând viața pecalarului (cel plecat să lucreze departe) și creșterea continuă a cerințelor de acasă. „Kat se vrnem" = când mă întorc (regionalism aromân).

Poezia „*Cântecul unui Armân*" oferă o privire plină de umor și ironie asupra vieții unui negustor balcanic care pleacă în „Serbia" pentru a câștiga existența, în timp ce familia îi rămâne în pământul natal, simbolic denumit „vilajet". Textul, scris într-un amestec arhaic de limbă sârbă, macedoneană și aromână, accentuează farmecul local și autenticitatea culturală. Pe măsură ce cerințele familiei cresc treptat – de la o muscă la un elefant – poezia zugrăvește cu umor așteptările materiale tot mai apăsătoare pe care le exercită asupra bărbatului plecat departe de casă. Dincolo de această ironie subtilă se ascunde o critică adâncă a relațiilor sociale și familiale: migrantul este redus la o sursă de venit, iar latura sa emoțională și umană este adesea trecută cu vederea. Versurile explorează și destinul aromânului minoritar, prins între lumi culturale diverse, care luptă să-și păstreze identitatea, să-și susțină familia și să supraviețuiască într-un univers de valori străine. Deși tonul poeziei este vesel, ea poartă cu sine o notă de melancolie și ambivalență culturală, trăsături specifice micilor popoare balcanice și comunităților comerciale.

Varianta originală (Ljuboja 2001: 87-97)	Traducerea textului din sârbă
Objava ot kir Sima Zbog nastupajukje rat, isključivo ot naši cincaraši, ja i moje poštovano ortak, ono magare Dima, skupljame dobrovolni prilog. Imena ot priložnici kje štampame sos zlatna slova u patrijotsko spisak. Moleme sav cincerski soj ot Fane Bure do Mike "Fure" da si sos prilozi obrate na naša poznata diplomatska firma, a u isto vreme objavlujeme dosadani prilozi: Sima Baša – ni marjaša Hadži Fiča – ni parića Vasa Džanga – jedna štranga Duma Deda – ni to neda izjavljujući srdačno blagodarnost na plemeniti darodavci, kličemo i vičemo da si hiljade ovakve patrijote iz Elade. (*Brka*, 6, 1.II.1909)	**Anunț de la kir Sima** Din pricina războiului ce se apropie, dintre ai noștri *armânași*, eu și stimatul meu tovarăș – acel măgar Dima – strângem contribuții voluntare. Numele donatorilor vor fi tipărite cu litere de aur în lista patriotică. Rugăm tot neamul țințăresc, de la Fane Bura până la Mitu „Fura", să aducă donațiile la cunoscuta noastră firmă diplomatică. Totodată, anunțăm următoarele contribuții primite până acum: Sima Bașa – nici un mărunțiș Hadži Fiča – nici o para Vasa Džanga – o singură frânghie Duma Deda – nici atâta nu ne da Exprimându-ne recunoștința sinceră față de nobilii donatori, strigăm și proclamăm: *Să fie mii de asemenea patrioți în Elada!* (Traducerea autoarelor)

Mențiuni privind traducerea: Tonul este satiric și autoironic, specific umorului balcanic de sorginte aromână. Numele „donatorilor" sugerează, prin rimă și joc de cuvinte, zgârcenia acestora. „Elada" este un mod poetic și arhaic de a numi Grecia.

Textul plin de umor „*Anunț de la kir Sima*" reprezintă o parodie savuroasă a unui apel patriotic pentru donații voluntare, atribuit comunității aromânilor – un grup minoritar urban și comercial cu o identitate puternică în Balcanii istorici. Prin folosirea unui limbaj aromân arhaic, regional și voit denaturat, textul redă ironic efortul de a mobiliza solidaritatea națională înainte de izbucnirea războiului, în același timp dezvăluind superficialitatea loialității membrilor acestei comunități. În loc de contribuții generoase, lista cuprinde donații simbolice sau chiar inexistente, satirizând astfel prestigiul exagerat, averea aparentă și patriotismul pretins al unor aromâni. Din perspectivă culturologică, textul surprinde poziția ambivalentă aromânilor, surprinși între dorința de integrare în societatea majoritară și nevoia de a-și păstra tradițiile și interesele proprii. Deși invocă în mod formal „Elada" și idealuri patriotice, personajele portretizate rămân ancorate în egoism comic și autosuficiență locală. Astfel, textul oferă o critică subtilă nu doar a dinamicii interne a comunității aromâne, ci și a mentalității larg răspândite în Balcani, unde patriotismul devine adesea o simplă retorică, lipsită de fapte concrete.

Varianta originală (Ljuboja 2001: 87-97)	Traducerea textului din sârbă
Cincarin u Nišu *Došao Cincarin iz Maćedonije u Niš, bratu kafedžiji u goste. Pošto se pozdraviše i sedoše za sto, domaćin viknu kelneru:* *–Hej, kelner, dve kafa!* *Na šta će mu brat primetiti:* *–Bre, brate, petnajes godine si u Niš, i još ne znaješ srpski.* *–Ščo, bre?* *–Pa ne se kaže "dve kafa", već se kaže: "dva kafa"!* (*Brka*, 6, 1.II.1909)	**Un Armân la Niš** Vine un Armân din Macedonia la Niš, în vizită la fratele său cafegiu. După ce se salută și se așază la masă, gazda strigă ospătarului: – Hei, chelner, două cafele! La care fratele îi face observație: – Bre, frate, de cincisprezece ani ești la Niš și tot nu știi sârba. – Ce ai, bre? – Păi nu se spune „două cafele", ci se zice: „doi cafele"! (Traducerea autoarelor)

Mențiuni privind traducerea: Umorul stă în faptul că fratele „corectează" greșit: „*dve kafa*" este deja incorect gramatical în sârbă (corect ar fi *dve kafe*), dar el insistă că e „dva kafa", confundând regulile și păstrând accentul balcanic comic. Este un exemplu clasic de glumă despre interferența lingvistică și identitatea regională (în acest caz, a aromânilor sau „țințarilor" în Serbia).

Anecdota „*Un Armân la Niš*" reprezintă o miniatură plină de spirit, care, printr-un paradox lingvistic, reflectă poziția culturală specifică a aromânilor ca o

comunitate minoritară, dar puternic conturată în spațiul urban balcanic. În esența umorului se află jocul cu normaele gramaticale: aromânul, care locuiește de cincisprezece ani în orașul Niš, este criticat de fratele său geamăn – fiind tot un armân – pentru o presupusă greșeală lingvistică, dar corectarea pe care o primește („dva kafa" în loc de forma standard „dve kafe") arată de fapt că nici criticul nu stăpânește pe deplin limba sârbă. Această anecdotă nu este doar o prezentare comică a interferenței lingvistice, ci și un comentariu cald asupra perseverenței și identității aromânilor, care, în ciuda zecilor de ani trăiți într-un mediu diferit, își păstrează obiceiurile de vorbire și modul specific de exprimare. Din punct de vedere culturologic, ea relevă o dimensiune importantă: aromânii apar adesea în viața publică și urbană ca negustori, meșteșugari sau ospătari, aducând astfel în contextul social mai larg limba, umorul și obiceiurile lor. Deși sunt marginalizați în raport cu cultura majoritară, ei manifestă un puternic sentiment de comunitate, legături familiale și autoironie, ceea ce îi face un element recunoscut și respectat al diversității culturale balcanice.

Varianta originală (Ljuboja 2001: 87-97)	Traducerea textului din sârbă
"Rafčun" Neki profesor za vreme ferja, izašao malo u selo i probavio izvesno vreme u nekoj drumskoj mehani, koju je držao neki cincarin. Pri polasku zapita: koliko ima da plati? Cincarin mu donese parče hartije na kome je bilo zaglavlje: "Rafčun za gospodina profesora" –Nije "rafčun" već račun! – primeti mu profesor čim ga pogleda. –Niščo ne mari gospodin profesor. Moj tatko tako je pisuvaja, pa je doživel osumdeset godina! – odgovori mu cinco. (*Kića*, 1, 4.I.1925)	**„Rafciun"** Un profesor, în timpul vacanței, a ieșit puțin prin sat și a petrecut ceva timp într-o cârciumă de la marginea drumului, ținută de un aromân. La plecare, întreabă cât are de plătit. Aromânul îi aduce o bucată de hârtie pe care scria în antet: „*Rafciun* pentru domnul profesor" – Nu se spune „rafciun", ci „factură" (sau „socoteală")! – îl corectă profesorul, de îndată ce citi. – Nu-i nimic, domnule profesor. Tatăl meu tot așa scria – și a trăit până la optzeci de ani! – răspunse țințarul. (Traducerea autoarelor)
Mențiuni privind traducerea: Cuvântul „*rafčun*" este o deformare fonetică (aromână/balcanică) a cuvântului sârbesc *račun* = „notă de plată / factură". Poanta constă în mândria tradițională a țințarului, care pune mai presus obiceiul familiei decât norma gramaticală. Este un exemplu clasic de umor etno-lingvistic tipic presei balcanice interbelice.	

Anecdota cu titlul „*Rafciun*" reprezintă o povestire amuzantă, dar cu o semnificație culturologică importantă, ilustrând întâlnirea dintre un reprezentant educat al culturii majoritare, academice (un profesor) și un aromân hangiu. Elementul central al umorului rezidă într-un neînțeles lingvistic: „rafčun" în loc de „račun" („notă de plată" sau „factură"), ceea ce dezvăluie influența vorbirii aromâne sau romanice balcanice în comunicarea cotidiană. Totuși, dincolo de jocul fonetic, textul oferă o imagine caldă și umană a perseverenței aromâne și a mândriei față de tradiția familială. Replica aromânului: „Tatăl meu tot așa scria, și a trăit până la optzeci de ani!" poartă un mesaj mai profund – că valorile precum sunt perseverența, respectul față de strămoși și înțelepciunea practică pot întrece educația formală. Prin această anecdotă, aromânii sunt prezentați ca o comunitate aparte care, deși adesea marginalizată, rămâne fidelă limbii, culturii și sistemului său de valori. Textul mărturisește despre simbioza îndelungată și tensiunea latentă dintre cultura elitistă și tradiția comercial-meșteșugărească a aromânilor, care au știut de-a lungul istoriei balcanice să-și păstreze identitatea, adesea prin umor, rezistență la schimbări și sprijin în moștenirea familială.

Varianta originală (Ljuboja 2001: 87-97)	Traducere
Jelo za groš U staro vreme, kad su Cincari bili drumske mehandžije po Srbiji, svrati neki putnik kod Cincarina i upita ga šta ima za jelo. –Imam paprikas, janija i papazjanija – odgovori mu Cinco. –Šta košta paprikaš? –Gros porcija, gros. Vrlo fino paprikas. –E pa daj mi jednu porciju, de! Cincarin mu uspe i prinese. Ali, kako mu je šerpenja bila bušna, te je bio zatiskao parčetom krpe, pačavre, to, pri sipanju jela, uspe i ono parče krpe. Putnik pojede jelo, a kad naiđe na krpu, dreknu i izdiže je na viljušci: –Mehandžija, šta je ovo? –Molim, sta je?... Molim paprikas. –Krpa! – prodera se mušterija iz sve snage. –Krpa, krpa, – uzvrpolji se Cincarin: – Krpa, pa sta? Oćes svila za gros? (*Kića*, 1, 4.I.1925)	**Mâncare pentru un groș** Pe vremuri, când armânii erau hangii de drum prin Serbia, oprește un călător la hanul unui țințar și îl întreabă ce are de mâncare. – Am *papricaș*, *ianie* și *papazianie*, îi răspunde armânul. – Cât costă papricașul? – Un groș porția, un groș. Foarte bun papricaș! – Ei, dă-mi o porție, hai! Armânul îi toarnă și i-o aduce. Dar fiindcă oala lui avea o gaură pe care o astupase cu o cârpă, când a turnat mâncarea, a scăpat în farfurie și bucata de cârpă. Călătorul mănâncă liniștit, dar când dă de cârpă, sare în sus și o ridică în furculiță: – Hangiule, ce-i asta? – Poftim?... Ce e?... e papricaș! – CÂRPĂ! – urlă clientul cât îl ține gura. – Cârpă, cârpă... – se agită armânul – Cârpă, și ce dacă? Vrei *mătase* pe un groș? (Traducerea autoarelor)
Mențiuni privind traducerea: Anecdota ilustrează un umor popular balcanic: absurditatea, zgârcenia și ingeniozitatea justificărilor. *Papricaș*, *ianie* și *papazianie* sunt feluri de mâncare tradiționale balcanice (ultimul fiind o mâncare „amestecată"). „Groș" era o monedă mică, iar ideea este că pentru un preț atât de mic, clientul n-ar trebui să aibă pretenții.	

Anecdota intitulată „*Mâncare pentru un groș*", publicată în 1925 în revista umoristică *Kića*, oferă o

scenă savuroasă și profund semnificativă din punct de vedere cultural, ilustrând trăsăturile distinctive ale spiritului aromânesc în cadrul societății tradiționale sârbești. Povestea se desfășoară într-o cârciumă rurală, spațiu tipic al culturii de drum, administrată de un aromân – figură arhetipală a negustorului descurcăreț, pragmatic și cu un simț al afacerii bine ascuțit. În acest episod, un client solicită o masă la preț redus, iar patronul îi oferă, pentru un gruș, un „foarte bun papricaș", în care „din întâmplare" ajunge și șervețelul cu care fusese astupată o oală spartă. În locul unei scuze, urmează o replică seacă și sarcastică, ce răstoarnă așteptările: *„Cârpă, și ce dacă? Vrei mătase pe un groș?"* Această întâmplare aparent banală devine o frescă subtilă a modului în care aromânii sunt percepuți: ca oameni harnici, ingenioși și extrem de atenți cu banul, dar adesea înfățișați, prin filtrul umorului popular, ca fiind exagerat de economi și puțin sensibili la așteptările legate de calitate. Totuși, în această anecdotă, aromânul nu este ridiculizat, ci prezentat ca un personaj înțelept, ancorat în realitate, capabil să răspundă cu ironie fină la cerințele absurde ale clienților. Prin astfel de povestiri satirice, se păstrează în memoria colectivă imaginea aromânilor ca o comunitate aparte, care, deși uneori marginalizată, a jucat un rol esențial în dezvoltarea comerțului, ospitalității și a vieții urbane în spațiul balcanic.

Varianta originală (Ljuboja 2001: 87-97)	Traducerea textului din sârbă
U cincarskoj mehani Ručao gost u drumskoj mehani pa mu posle drugih jela, doneli i prženo pile, koje je na vrućini počelo i da zaudara. –Mehandžija! – viče on. –Sta ćeš? – dolazi Cincarin. –Što ovo pile zaudara na nešto? –Na nesto? Zaudara na nesto – trlja ruke cincarin: – Pile, džanum, ko svako pile, ludo glava pa mozda je na nesto i nagazilo! (*Kića*, 24, 14.VI.1925)	**În cârciuma armânului** Un musafir a luat prânzul într-o cârciumă de pe marginea drumului, iar după alte bucate, i-au adus și un pui fript, care – din pricina căldurii – începuse să miroase urât. – Hangiule! – strigă el. – Ce vrei? – vine țințarul. – De ce miroase puiul ăsta a ceva? – Cum la ceva? Miroase a ceva – își freacă mâinile țințarul: – Puiul, dragul meu, ca orice pui – cap nebun, poate că a călcat și el în *ceva*! (Traducerea autoarelor)
Note de traducere: Cuvântul „džanum" este un turcism balcanic afectiv: „dragul meu", „frate", folosit adesea în limbaj familiar. Poanta constă în felul în care hangiul nu neagă problema, ci o „explică" cu umor: nu mâncarea e stricată, ci puiul a fost... mai zăpăcit. Umor tipic balcanic, în care replica isteață „salvează" onoarea gazdei.	

Anecdota *„În cârciuma Armânului"* aduce un nou episod savuros din galeria portretelor umoristice dedicate hangiilor aromâni, în care comicul de situație se împletește cu critica fină și observația culturală asupra spiritului negustoresc al acestei comunități în cadrul societății tradiționale balcanice. În poveste, un client primește un pui prăjit alterat, cu miros suspect, dar în loc de scuze, cârciumarul îl întâmpină cu o replică năucitoare și savuros absurdă: *„Puiul, dragul meu, ca orice pui – cap nebun, poate că a călcat și el în* ceva!*"* În această formulare, ironia se substituie politeții, iar responsabilitatea este înlocuită de o eschivare amuzantă, care provoacă râsul, dar și relativizează gravitatea incidentului. Scena reflectă unul dintre aspectele centrale ale imaginii aromânilor în imaginarul popular: ca negustori, cârciumari și meșteșugari, care sunt percepuți drept economi, vicleni și mereu capabili să transforme orice neajuns într-o oportunitate de câștig. Și totuși, prin umorul lor sec, spontaneitatea replicii și stăpânirea de sine, ei reușesc adesea să-și câștige simpatia celor din jur. Departe de a fi doar o simplă caricatură, anecdota afirmă vitalitatea și unicitatea aromânilor – o comunitate care, prin inteligență practică, ironie și rezistență în fața schimbărilor, a supraviețuit timpului și și-a lăsat amprenta asupra culturii balcanice. Aceste istorii pline de haz nu doar că distrează, ci și conservă memoria unei comunități care a știut să îmbine realismul cu farmecul anecdotic.

Varianta originală (Ljuboja 2001: 87-97)	Traducerea textului din sârbă
Na večeri kod kir Janje Pozove jednom glasoviti cicija kir Janja, na večeru svog starog prijatelja kir Manju. Čim je gost seo za sto, kir Janja nanese pečenu gusku na sto, ali pre nego što je gost mogao i da je dirne, kir Janja je odnese sa stola. Da čudne guske – reče na to kir Manja, pa dodade – ta i posle smrti – može da odleti. (*Brka*, 60, 14.XII.1906)	**La cină la kir Janja** Odată, vestitul zgârcit kir Janja l-a invitat la cină pe vechiul său prieten, kir Manja. De îndată ce oaspetele s-a așezat la masă, kir Janja a adus pe masă o gâscă friptă, dar, înainte ca musafirul să poată măcar să o atingă, kir Janja a și luat-o înapoi. – Ciudată gâscă, zise atunci kir Manja, și adăugă: – Uite că și după moarte… poate zbura! (Traducerea autoarelor)
Mențiuni privind traducerea: Poanta e construită pe zgârcenia extremă a lui kir Janja, care doar „arată" friptura, fără s-o ofere. Replica finală a lui kir Manja e ironică și elegantă: *gâsca e moartă, dar tot fuge*, aluzie fină la faptul că a fost retrasă înainte de a fi împărțită.	

Anecdota *„La cină la kir Janja"* este o miniatură umoristică plină de substanță, care, printr-o scenă scurtă, dezvăluie multe despre mentalitatea aromânilor, normele sociale și conștiința lor culturală. Personajul principal, kir Janja, este un arhetip al aromânului zgârcit, care, chiar și în momentul ospitalității, nu se dezminte de obiceiul său de a economisi cu strictețe. Gestul simbolic – aducerea unei gâște fripte pe masă doar pentru a fi retrasă imediat – stârnește deopotrivă râsul și stânjeneala, dar mai ales scoate

la iveală coduri culturale adânc înrădăcinate, în care aparența contează mai mult decât gestul autentic al generozității. Replica invitatului, kir Manja: *„Ciudată gâscă – Uite că și după moarte… poate zbura!”* nu este doar o glumă reușită, ci și o critică socială subtilă, rostită cu ironie caldă și complicitate prietenească, un tip de interacțiune tipică în cadrul comunității aromâne. Din punct de vedere cultural, această poveste nu este doar o satiră a zgârceniei, ci o frescă a unui model relațional specific unei comunități comerciale minoritare, în care raționalitatea și cumpătarea sunt adesea privite ca virtuți. În imaginarul urban balcanic, aromânii au fost frecvent reprezentați ca negustori iscusiți, chibzuiți și cu un simț ascuțit al economiei, dar și ca oameni cu umor rafinat, capabili să exprime adevăruri adânci printr-o replică scurtă, tăioasă și autoironică. Această anecdotă întărește acel fir narativ cultural: în ciuda tonului comic, ea dezvăluie multiple straturi de relaționare – de la ospitalitate și viclenie, până la sancțiunea glumeață. Kir Janja rămâne, astfel, simbolul ambivalenței aromâne – între politețea de fațadă și calculele ascunse, între dorința de a părea generos și nevoia de control. Povestea, în ansamblu, oferă o imagine prețioasă a unei culturi urbane minoritare, care și-a lăsat amprenta distinctivă în peisajul balcanic.

Varianta originală (Ljuboja 2001: 87-97)	Traducerea textului din sârbă
Galant Duso Juco, pili moje, meti celo jaje u čorbu, neka zna dusa sta jede!!! Cincarin (*Brka*, 2, 14.I.1920)	**Galant** – Sufletelul meu, Iuța, puiul meu drag, pune un ou întreg în ciorbă – să știe sufletul ce mănâncă! Aromânul (Traducerea autoarelor)
Mențiuni privind traducerea: „Duso Juco, pili moje” este o adresare tandră și colocvială, specifică graiului aromâno-balcano-sârbesc: „draga mea Iuța, puiul meu”. Tonul este galant și teatral, dar și autoironic: un gest mărunt (punerea unui ou în ciorbă) este ridicat la rang de generozitate de proporții. Umorul stă în contrastul dintre gestul modest și solemnitatea declarației.	

Anecdota *„Galant”* reprezintă un scurt, dar un puternic impact cultural, care redă cu umor subtil o fațetă esențială a mentalității aromâne, prin figura unui patron dornic să-și etaleze generozitatea și rafinamentul, însă în manieră tipic aromânească. Replica memorabilă *„Sufletelul meu, Iuța, puiul meu drag, pune un ou întreg în ciorbă – să știe sufletul ce mănâncă!”* transformă un gest modest într-o declarație de extravaganță și ospitalitate aproape teatrală. Umorul derivă din contrastul dintre gestul în sine și semnificația atribuită: ceea ce, în alte contexte, ar fi o simplă completare culinară, devine aici un act de „galanterie”, o manifestare exagerată a generozității. Cultural vorbind, povestea reflectă o tendință aromânească recognoscibilă: dorința de a arăta statut și respect față de musafiri, chiar și atunci când mijloacele sunt modeste. În realitate, adăugarea unui ou întreg, bătut, în ciorbă sau supă este o practică tradițională bine cunoscută în familiile aromânești din sudul Serbiei – în special în zone precum Niš, Leskovac și Vranje. Acest obicei are o funcție practică: oul „întărește” ciorba, făcând-o mai hrănitoare și mai gustoasă – o dovadă a spiritului pragmatic și a talentului culinar de a transforma puținul în suficient și onorabil. Astfel, această scurtă povestire devine simbolul unei ospitalități calde, hiperbolice, dar și al unei înțelepciuni domestice: un gest modest transformat în prilej de mândrie. Ea surprinde perfect esența culturii aromâne, în care simplitatea capătă demnitate, iar economia de mijloace nu exclude generozitatea gestului.

Varianta originală (Ljuboja 2001: 87-97)	Traducerea textului din sârbă
Pred smrt Cincarin (na samrti diktira testament): “Mojoj kuvarici ostavljam tri hiljade dinara, ali od toga da joj se zadrži banka, za tanjir, što ga je lanjske godine razbila”...	**În fața morții** Un aromân (aflat pe patul de moarte, dictând testamentul): „Bucătăresei mele îi las trei mii de dinari, dar din aceștia să i se rețină o bancnotă - pentru farfuria pe care a spart-o anul trecut...” (Traducerea autoarelor)
Mențiuni privind traducerea: Poanta constă în zgârcenia dusă la extrem: chiar și în ceasul morții, personajul nu uită o farfurie spartă și scade banii din moștenire. Termenul „banka” în contextul anecdotic se referă la o bancnotă, adesea de valoare mai mare în trecut (echivalentul simbolic al unei penalizări). Anecdota ironizează obsesia pentru precizie financiară, tipică stereotipurilor despre „Armâni” în umorul balcanic.	

Anecdota *„În fața morții”* oferă un portret umoristic și etnologic deosebit de sugestiv al spiritului aromân, redat într-o lumină caricaturală, dar inconfundabil recognoscibilă. Personajul principal, un aromâ aflat pe patul de moarte, dictează testamentul cu o luciditate care trădează trăsăturile definitorii ale mentalității sale: rigoare, simț al echității și o calculată generozitate – toate adaptate propriei logici. Deși lasă bucătăresei o sumă consistentă de trei mii de dinari, ține să adauge, cu aceeași seriozitate, că va reține „o bancnotă” pentru farfuria spartă cu un an în urmă. Acest gest, aparent absurd în contextul solemn al morții, dezvăluie o valoare culturală adânc înrădăcinată: ordinea, contabilitatea exactă și echilibrul în dăruire sunt, pentru aromâni, principii de viață ce nu se suspendă nici în fața eternității. Din perspectivă etnologică, această povestire ilustrează un mod de a fi în care generozitatea nu e lipsită de condiționare, iar iertarea pagubei, chiar dacă aceasta este simbolică, nu este niciodată garantată. Aromânii sunt cunoscuți în tradiția balcanică ca negustori iscusiți,

gazde onorabile și oameni de cuvânt, dar și ca persoane care tratează cu seriozitate fiecare daună economică, oricât ar fi ea de mică. Această anecdotă nu îi ridiculizează, ci subliniază consecvența lor: până și în clipa finală, personajul rămâne fidel propriei logici de viață. Iar această fidelitate, această capacitate de a raționaliza chiar și moartea, devine un simbol al identității culturale aromâne: o identitate întemeiată pe ordine, justă măsură și respect pentru proprietate, reflectată printr-un umor fin și autoironic.

Varianta originală (*Tvrdica* – Jovan Sterija Popovića, Novi Sad, 1838)	Traducerea textului din sârbă
Kir Dima i kir Janja – razgovor o zajmu	Kir Dima și kir Janja – discuția despre împrumut
(U ovom dijalogu, kir Janja čita pismo od kir Dime, u kojem mu ovaj nudi zajam od deset hiljada forinti)	(În acest dialog, kir Janja citește o scrisoare de la kir Dima, în care acesta îi oferă un împrumut de zece mii de forinți)
JANJA: Kir Dima je moju prijatelj (Čita). O, dulos sas, kir-Dimo! E, e, e, kala!... Tim, tim, tim! ... Pošten čovek! Kala, kala.	JANJA: Kir Dima e prietenul meu (Citește). O, *dulos sas*, kir Dimo! E, e, e, *kala!*... Tim, tim, tim! ... Om cinstit! *Kala, kala.*
Kir Janja i beležnik Mišić – rasprava o udaji ćerke	Kir Janja și notarul Mišić – discuția despre măritișul fiicei
(U sledećem dijalogu, beležnik Mišić pokušava da odvrati kir Janju od namere da uda svoju ćerku Katicu za starog kir Dimu)	(În următorul dialog, notarul Mišić încearcă să-l oprească pe kir Janja din intenția de a-și mărita fiica, Katița, cu bătrânul kir Dima)
MIŠIĆ: Zaboga, kir Janja, nemojte tako strogo postupati s vašom kćerju! Ta, fala bogu, kom ćete i vi, nju jednu imate, podajte je za njenu priliku. Zašto da se ne usreći kad vam je moguće? JANJA: Što mogući? Eto sum veći propao, nemam ništa, oćim da prosim.	MIŠIĆ: Pentru numele lui Dumnezeu, kir Janja, nu fiți atât de aspru cu fiica dumneavoastră! Slavă Domnului, o aveți doar pe ea, dați-o după cine îi e drag. De ce să nu fie fericită, dacă se poate? JANJA: Ce „se poate"? Uite că sunt deja ruinat, n-am nimic, am ajuns să cerșesc. (Traducerea autoarelor)
Mențiuni privind traducerea: „dulos sas" și „kala" sunt expresii grecești: „să fii sănătos", „bine".	

Dialogurile *„Kir Dima și kir Janja – discuția despre împrumut"* și *„ Kir Janja și notarul Mišić – discuția despre măritișul fiicei"* constituie scene de o valoare culturală și etnologică aparte, care, prin umor și coloratură lingvistică, oferă o privire profundă asupra mentalității comunității aromâne în contextul urban balcanic. În prima scenă, Kir Janja, cu un entuziasm vădit, citește scrisoarea prietenului său Kir Dima, care îi propune un împrumut. Reacția sa, punctată de expresii caracteristice precum „kàla" (bine), trădează prezența elementului aromânesc-vlah în vorbire, dar și în percepția culturală de sine. Exagerarea gestică și verbală scoate la iveală importanța covârșitoare acordată banilor și siguranței materiale – o trăsătură des întâlnită în reprezentările despre aromâni, ei fiind adesea portretizați ca nu doar calculați și pragmatici, ci și profund atașați de valorile afective ale lumii comerciale. În cel de-al doilea dialog, Kir Janja dorește să-și mărite fiica, Katița, cu Kir Dima – un bărbat vârstnic, dar înstărit. Această inițiativă este întâmpinată cu opoziție din partea notarului Mišić, care pledează în favoarea fericirii fetei și a unei viziuni mai umane asupra căsătoriei. Replica lui Kir Janja „Uite că sunt deja ruinat, n-am nimic, am ajuns să cerșesc", reflectă limpede un sistem de valori în care mariajul este perceput în primul rând ca o afacere economică, nu ca o uniune bazată pe sentimente. Din perspectivă etnologică, această abordare ilustrează o practică reală în multe comunități minoritare, în care supraviețuirea și consolidarea familiei prevalau în fața împlinirii individuale. Aceste dialoguri fac parte din comedia *„Kir Janja"* a lui Jovan Sterija Popović, unul dintre cele mai reprezentative texte dramatice ale literaturii sârbe din secolul al XIX-lea. În același timp, ele oferă un material valoros pentru studierea mentalității aromânești în cadrul societății burgheze sârbe. Acesta este doar un exemplu din bogatul strat etnologic care străbate opera lui Sterija, iar o etapă viitoare a cercetării va releva, într-o manieră mai sistematică, modul în care autorul conturează, prin personaje, limbaj și relații familiale și sociale, profilul cultural al comunității aromânilor și locul acestora în peisajul urban al Balcanilor.

Concluzii

Analiza personajelor aromâne și a scenelor provenite din tradiția orală și literatura dramatică nu reprezintă doar o sursă de umor sau material folcloric, ci și un izvor deosebit de valoros pentru înțelegerea proceselor etnologice și culturale din spațiul balcanic. Aromânii, în calitate de minoritate urbană, cu o identitate bine conturată, reunesc modele comerciale, familiale, lingvistice și culturale care au lăsat o amprentă profundă în Serbia, România și în întregul areal balcanic, înscriindu-se „întotdeauna într-o polifonie de sensuri și fațete complexe care surprind, de cele mai multe ori, dimensiunile lor de ordin politic, economic și socio-cultural" (Branište 2016: 18). Prezența lor în literatură, tradiția orală și anecdotică reflectă conștiința unei diversități etnice și a unei mobilități sociale accentuate, dar totodată evidențiază un tip aparte de adaptabilitate culturală specifică societăților în tranziție. Aceste personaje nu sunt simple caricaturi, ci purtători ai unei memorii colective – ele oferă perspective esențiale asupra mecanismelor ierarhiei sociale, strategiilor matrimonia-

le, raportării la bani și a înțelegerii noțiunii de onoare în cadrul unei comunități minoritare, dar influente. Din acest motiv, studierea modelului cultural aromân nu are relevanță doar pentru înțelegerea literaturii și istoriei române și sârbe, ci și pentru o abordare interdisciplinară mai largă asupra proceselor complexe de schimb cultural, formare identitară și conservare a conștiinței minoritare în contextul balcanic și românesc. În lucrările viitoare, aceste dimensiuni vor fi cercetate în mod sistematic prin prisma teoriilor etnologice și interculturale contemporane.

Notă

[1] Pe lângă Peninsula Balcanică, stăpânea și Sudul Ungariei.

Referințe bibliografice / References

Branište L. Migrația și efectele ei asupra identității lingvistice și socio-culturale a imigrantului, respectiv a autohtonului. In: Medicina și fenomenul migrației. O abordare interdisciplinară. Iași: Editura „Gr.T.Popa", 2016, 18-36.

Janjić I. Motivation for Aromanian Learning in Serbia. In: Academic Days of Timişoara: Language Education Today. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2011a, 356-371.

Janjić I. Nicolae Constantin Baţaria. Pančevo: Libertatea, 2015.

Janjić I. Nume de familie – supranume la aromânii din sudul Serbiei. In: Name and Naming. Proceedings of the International Conference on Onomastics, 1st Edition: Multiethnic Connections in Anthroponimy. Cluj-Napoca: Editura Mega, 2011b, 163-171.

Janjić I. Uloga Maćedovlaha u formiranju multikulturalnog društva na jugu Srbije. In: Međunarodna naučna konferencija Knjiga i jezik u razvoju savremenog društva. Zbornik radova. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, 2011c, 289-298.

Janjić I., Popović V. One of the most important leaders of Aromanians – writer and politician Nicolae Constantin Batzaria. In: Studii de Ştiinţă şi Cultură, XI (3). Arad: "Vasile Goldiş" Western University, 2015a,14-21.

Janjić I., Popović V. Some Customs and Beliefs of Aromanians in Serbia. In: Tradiție și inovație: unitate și diversitate în context european = Tradition and Innovation. Unity and Diversity in the European Context. Baia Mare: University of Baia Mare (North University Center), 2015b, 350-356.

Ljuboja G. Etnički humor XX veka. Beograd: Etnografski muzej, 2001.

Plasković Z. Status i etnički identitet Cincara između očekivanja i stvarnosti. In: Skrivene manjine na Balkanu, ed. B. Sikimić. Beograd: Balkanološki institut SANU, 2004, 147-156.

Popović V., Janjić I. Cultura (a)română din Serbia în context european. Arad: Gutenberg Univers, 2015.

Илиопулс А. Културно прожимање Грко-Цинцара и Срба у српском друштву у 19 веку. Београд: Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, 2005. / Iliopuls A. Kulturno prozhimanje Grko-Tsintsara i Srba u srpskom drushtvu u 19 veku. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Fakultet politichkikh nauka, 2005.

Кљаић Л. Заслужни новосадски Грко-Цинцари с краја 18 и у 19 веку. Нови Сад: Скупштина града Новог Сада, 1998. / Kljaić L. Zasluzhni novosadski Grko-Tsintsari s kraja 18 i u 19 veku. Novi Sad: Skupshtina grada Novog Sada, 1998.

Лапчевић Д. Цинцарство у Србији (у Београду и у србијанским градовима уопште). Београд, 1928. / Lapchevih D. Tsintsarstvo u Srbiji (u Beogradu i u srbijanskim gradovima uopshte). Beograd, 1928.

Љубоја Г. Етнички хумор XX века у хумористичкој штампи Србије. Докторска дисертација. Београд: Универзитет у Београду, 2000. https://www.rastko.rs/antropologija/gljuboja/gljuboja-humor/index.html (vizitat 24.05.2025). / Ljuboja G. Etnichki khumor XX veka u khumoristichkoj shtampi Srbije. Doktorska disertatsija. Beograd: Univerzitet u Beogradu, 2000.

Петровић Ђ. Цинцари у Републици Србији. In: Положај мањина у Савезној Републици Југославији. Београд: Српска академија наука и уметности, Одељење друштвених наука, 1996, 771-794. / Petrovih Đ. Tsintsari u Republitsi Srbiji. In: Polozhaj manjina u Saveznoj Republitsi Jugoslaviji. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, Odeljenje drushtvenikh nauka, 1996, 771-794.

Поповић Ј. С. Тврдица: шаљиво позориште у три дејства / составлено одъ Іоанна С. Поповича. Друго умножено изданіе. Нови Сад: Типографія Янковићева, 1838. https://digital.bms.rs/ebiblioteka/pageFlip/reader/index.php?type=publications&id=4585&m=2#page/20/mode/2up (vizitat 24.05.2025). / Popovih J. S. Tvrditsa: shal'ivo pozorishte u tri dejstva / sostavlено od" Ioanna S. Popovicha. Drugo umnozheno izdanie. Novi Sad: Tipografiia Iankovihеva, 1838.

Ivana Ivanić (Novi Sad, Republica Serbia). Doctor în ştiinţe filologice, profesor universitar, Universitatea din Novi Sad.

Ивана Иванич (Нови-Сад, Республика Сербия). Доктор филологических наук, профессор, Нови-Садский университет.

Ivana Ivanić (Novi Sad, Republic of Serbia). PhD in Philological Sciences, Professor, University of Novi Sad.

E-mail: ivana.ivanic@ff.uns.ac.rs

ORCID: 0000-0001-6064-5028

Virđinija Popović (Novi Sad, Republica Serbia). Doctor în ştiinţe filologice, profesor universitar, Universitatea din Novi Sad.

Виржиния Попович (Нови-Сад, Республика Сербия). Доктор филологических наук, профессор, Нови-Садский университет.

Virđinija Popović (Novi Sad, Republic of Serbia). PhD in Philological Sciences, Professor, University of Novi Sad.

E-mail: popovic.virdjinija@gmail.com

ORCID: 0009-0009-0670-7246